

Офіційний веб-сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zwe_b_n/web_proc_4_1?id=&pf3511=36510.

25. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 грудня 1984 р. № 8073-X // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.

26. Словник української мови : в 11 т. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sum.in.ua/s/svjashhennosluzhytelj>.

27. Стахівський С.С. Проблеми імунітету свідків у кримінально-процесуальному законодавстві / С.С. Стахівський // Право України. – 1996. – № 9. – С. 70–75.

28. Українські церкви просять закріпити таємницю сповіді в Конституції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/news/2015/06/15/7071281/?attempt=1>.

ПЕРЕГОНЦЕВ І. А.,

аспірант

*(Інститут держави і права
імені В. М. Корецького*

Національної академії наук України)

УДК 341

ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ ТА ЇЇ АКЦІОНЕРІВ (ЗАСНОВНИКІВ, УЧАСНИКІВ) У ПРАКТИЦІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

У статті «Правосуб'єктність юридичної особи та її акціонерів (засновників, учасників) в практиці Європейського суду з прав людини» йдеться про особливості звернення юридичної особи та її акціонерів (засновників, учасників) за захистом своїх прав до Європейського суду з прав людини. В статті аналізується практика Європейського суду з прав людини, яка стосується питання розмежування правосуб'єктності юридичної особи та її акціонерів (засновників, учасників) в контексті їх звернення за захистом своїх прав.

Ключові слова: *Європейський суд з прав людини, правосуб'єктність юридичної особи, Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод, рішення, заява, конвенція, акціонер.*

Статья «Правосубъектность юридического лица и его акционеров (основателей, участников) в практике Европейского суда по правам человека» описывает особенности обращения юридического лица и его акционеров (основателей, участников) в Европейский суд по правам человека с целью защиты своих прав. В статье анализируется практика Европейского суда по правам человека, касающаяся вопроса разделения правосубъектности юридического лица и его акционеров (основателей, участников) в контексте их обращения с целью защиты своих прав.

Ключевые слова: *Европейский суд по правам человека, правосубъектность юридического лица, Европейская Конвенция о защите прав человека и основных свобод, решение, заявление Конвенция, акционер.*

The article «Juridical personality of legal person and its shareholders (founders, participants) in case-law of European court of human rights» discusses peculiarities of legal person's and its shareholder's petitions to European court of human rights aimed at protection of their rights. Article analyzes issue of differentiation between juridical personality of legal person and its shareholders (founders, participants) within framework of their petitions to European court of human rights.

Key words: *European Court of Human Rights, juridical personality, European Convention on Human Rights, decision, petition, Convention, shareholder.*

Вступ. Європейська Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод разом із численною практикою її застосування надають таким суб'єктам права як юридичні особи можливість звертатися до Європейського суду з прав людини з метою захисту своїх прав та інтересів. Європейський суд з прав людини (надалі – Суд) неодноразово стикався з певними труднощами, випрацьовуючи позицію щодо кола суб'єктів, які можуть звертатися до Суду за захистом своїх прав. Беручи до уваги численні теорії юридичної особи, неоднозначність правової природи останньої та наявність певної невизначеності серед науковців щодо питання, кого вважати носієм властивостей юридичної особи [1, с. 107–182], досить часто в ході розгляду Європейським судом з прав людини заяв різних суб'єктів, які позиціонували себе в якості юридичних осіб, права яких необхідно захистити, Суд був вимушений розробляти нові підходи до розуміння юридичної особи, як заявника.

Актуальність обраної тематики обумовлюється тією обставиною, що практика Європейського суду з прав людини постійно поповнюється рішеннями, в яких заявниками є юридичні особи та/або її акціонери (засновники, учасники). Окрім того, необхідно враховувати, що практика Європейського суду з прав людини в контексті згаданого питання не стоїть на місці та постійно оновлюється з огляду на зміни, які, зважаючи на постійний розвиток людства, відбуваються й у сфері суспільних відносин за участю юридичних осіб та/або їх акціонерів (засновників, учасників).

Постановка завдання. Дана стаття має на меті дослідити підходи Суду до правосуб'єктності юридичних осіб, її адміністрації та акціонерів (засновників, учасників) у контексті розгляду питання щодо прийняття та розгляду заяв зазначених суб'єктів. З метою досягнення вказаної мети обов'язковим є ретельний аналіз практики Європейського суду з прав людини, яка стосується означеного питання.

Левову частку джерельної бази даного дослідження складають безпосередньо рішення Європейського суду з прав людини. Що стосується наукових доробків вчених, то специфікою даного виду джерел можна назвати те, що серед них практично відсутні вітчизняні джерела, оскільки ступінь дослідження даної теми в Україні є невисоким.

Результати дослідження. На сьогоднішній день Європейський суд з прав людини не має власної концепції, що стосується правосуб'єктності юридичних осіб. Загалом позиція Суду щодо правоздатності та дієздатності юридичних осіб базується на класичній теорії корпоративної правосуб'єктності, яка є порівняно однотипною на території країн Європейського Союзу. В той же час практика Суду слугує яскравим підтвердженням наявності в останнього особливих підходів до окремих питань, що стосуються правосуб'єктності юридичних осіб.

На думку деяких вчених, розгляд питання правосуб'єктності юридичних осіб необхідно здійснювати лише через призму правосуб'єктності акціонерів (або ж засновників/учасників) такої юридичної особи [2, 66]. І з цією думкою треба погодитись, оскільки базується вона на багаторічній практиці Суду.

Особа, яка звертається до Суду, має підпадати під критерії «потерпілого», які визначені в статті 34 Конвенції. Практика Суду стосовно розуміння категорії «потерпілого» здебільшого і формує масив справ, які криють у собі прояви специфіки звернення юридичних осіб до Суду.

У зв'язку з цим необхідно висвітлити окремі аспекти застосування статті 34 Конвенції. Вимоги щодо відповідності критеріям «потерпілого», які містяться в статті 34 Конвенції, є складовими загальних умов щодо допустимості, що встановлює Конвенція [3]. Необхідно зазначити, що відповідно до позиції Суду вимоги щодо відповідності критеріям «потерпілого» складають автономну концепцію [4]. Таким чином суд не зобов'язаний тлумачити статтю 34 Конвенції із урахуванням підходів до розуміння категорії «потерпілого» на національному рівні. Суд виходить із точки зору, що під поняттям «потерпілий» розуміється особа, яка «потрапила під прямий вплив» від дій чи бездіяльності відповідних органів [5]. Вимога щодо «прямого впливу» передбачає специфічні відносини між заявником та втручанням з боку держави, власне, внаслідок якого він і скаржиться. Заявник, як правило, не може скаржитись на обставини, що трапились не з ним безпосередньо. Розуміння категорії «прямого впливу» на інтуїтивному рівні може призвести до наслідків, відповідно до яких концепція правосуб'єктності юридичних осіб унеможливує звернення від імені юридичної особи будь-яких інших осіб, окрім, власне, самої юридичної особи, тобто, прямо уповноважених нею осіб. Таке розуміння «прямого впливу» призвело б до того, що акціонери/засновники/учасники юридичної особи автоматично не могли б відповідати критеріям допустимості в контексті звернення до Суду і зовсім не могли б виступати в якості заявників [2, 68].

Як правило, від імені юридичної особи діє особа, що наділена управлінськими функціями та відповідними повноваженнями (директор, генеральний директор, президент і т. д.). Компетенція такого виконавчого органу визначається національним законодавством, що регулює діяльність організацій, а також внутрішніми установчими документами організації (як правило, статутом). У випадку процедури банкрутства юридичної особи, повноваження щодо управління нею і щодо представництва її інтересів переходять до спеціально призначеної особи, зокрема, ліквідатора або ліквідаційної комісії. Акціонери, учасники, засновники, як правило, не мають повноважень із управління юридичною особою і на здійснення будь-яких дій від її імені, так само, як і на представництво особи в будь-яких органах і організаціях, зокрема, в національних судах та Європейському суді з прав людини.

Водночас акціонер може поставати перед Судом у різних статусах. Наприклад, в якості члена керівництва компанії, як представник компанії за довіреністю тощо. Будучи членом ради директорів юридичної особи, акціонер може звертатися до Суду зі скаргами на те, як державні суди вирішували спори щодо законності примусового зняття з посади такого члена ради директорів [6]. Акціонер, який прямо залучений до господарської діяльності юридичної особи може звертатися до Суду зі скаргами на те, що сферу його особистого життя було порушено через те, що представниками владних органів проводились слідчі дії в приватному будинку такого акціонера з метою виявлення доказів незаконної господарської діяльності [7]. Однак необхідно звернути увагу на те, що такі спори стосуються саме суб'єктивного права акціонера (засновника, учасника), а не юридичної особи. В жодному із зазначених вище випадків акціонер не зможе звернутися до Суду за захистом прав, які встановлені Конвенцією саме в якості акціонера.

Акціонери постають перед Судом у двох різних ситуаціях: або ж коли вони звертаються за захистом їх прав як акціонерів, або коли вони звертаються за захистом своїх інтересів, які можуть у них бути в зв'язку з їх статусом акціонера. Так, справа *Sovtransavto Holding v Ukraine* стосувалась звинувачень зі сторони російської холдингової компанії, які полягали в тому, що українські суди були упередженими при вирішенні справи щодо законності рішення керівництва української компанії щодо збільшення статутного капіталу цієї компанії, що, в свою чергу, призвело до того, що заявник (російська сторона) втратив контроль над компанією. Суд, зокрема, постановив: «Частка компанії (акція тощо) є досить складною категорією. Вона засвідчує, що її власник має як саму частку (акцію), так і відповідні права, які засвідчуються цією часткою. Це не є лише непрямою претензією на активи компанії, але і на інші права, особливо на право голосувати і право впливати на компанію» [8]. Отож, враховуючи зазначену вище позицію Суду, та беручи до уваги його аргументацію в справі *Gaus Dosier-und Fordertechnik GmbH v Netherlands* [9], акції (частки) розглядаються Судом

як власність в контексті статті 1 Протоколу 1 до Конвенції. Таким чином, акції (частки) захищаються Конвенцією від їх незаконного позбавлення та, відповідно, від втручання державних органів. Наприклад, у справі *Olczak v Poland* заявник посилався на порушення свого права, що закріплено статтею 1 Протоколу 1 до Конвенції, що сталося внаслідок рішення Ради директорів банку збільшити статутний капітал банку, яке, в свою чергу, призвело до зменшення участі акціонера з 45 % до 0,4%. Це рішення потягнуло за собою досить серйозні наслідки, а саме, зменшення вартості акцій заявника, що, як встановив Суд, є позбавленням власності в контексті статті 1 Протоколу 1 до Конвенції [10].

Окрім того, не виникає сумнівів, що право власності на акції (частки) є цивільним правом у контексті статті 6 (1) Конвенції, яка закріплює право на справедливий суд. Спори на національному рівні, які стосуються права власності на частки (акції), мають відповідати положенням щодо гарантій належного процесу, що, в свою чергу, надає певний захист, наприклад, правам міноритарних власників акцій (часток). В *Sovtransavto Holding v Ukraine*, наприклад, Суд встановив, що судовий процес в Україні суперечить вимогам незалежності та неупередженості, які встановлені статтею 6 (1) Конвенції [8]. А, наприклад, у справі *Pafitis and Others v Greece* Суд встановив наявність порушення статті 6 (1) Конвенції в тривалому спорі щодо права акціонера (який і був заявником) голосувати на загальних зборах банку, який вирішив збільшити установчий капітал. Суд не мав сумнівів щодо того, що право голосувати та інші права акціонерів є цивільними правами, а отже, є такими, що підпадають під захист Конвенції відповідно до статті 6 (1) [11].

Якщо вести мову про те, чи надають акціонерів (засновнику, учаснику) права, якими він наділяється в якості власника акцій, можливість звертатись від імені компанії, то беззаперечним є той факт, що без самої юридичної особи такі права не існували б, але треба брати до уваги, що ці права належать саме власнику акцій (часток), але не самій юридичній особі. В той же час у таких випадках акціонер може звертатись із заявою про визнання його потерпілим у контексті захисту саме його прав перед судом [2, с. 71]. Але оскільки права акціонерів можуть відрізнятися в окремо взятих державах, необхідно було б встановити, за захистом яких саме прав може звертатись акціонер в Суд. Тут на допомогу може прийти практика Міжнародного Суду ООН, а саме відома справа *Barcelona Traction*, яка стосується захисту акціонерів та правосуб'єктності юридичної особи. В контексті нашого дослідження важливим є те, які права розуміються Міжнародним Судом ООН під правами акціонера. Це: «права, які національне законодавство поширює на акціонера і які відрізняються від прав компанії, включно з правом на отримання дивідендів, право відвідувати і голосувати на загальних зборах, право на частку активів компанії у випадку її ліквідації» [12].

Права акціонерів можуть також розглядатись окремим об'єктом права власності (корпоративні права) в контексті положень Конвенції. Так, у справі *Olchak v Poland* Суд погодився із заявником в тому, що різке зменшення відсоткового значення його часток після значного збільшення статутного капіталу істотно зменшило здатність акціонера «впливати на компанію та голосувати» на загальних зборах, що тягне за собою можливість посилатися на порушення статті 1 Протоколу 1 до Конвенції. Суд розглядав права акціонера як «власність», оскільки характер таких прав є, безперечно, майновим [13].

У рішенні по справі *Agrotexim Hellas SA and Others v Greece* Європейський Суд з прав людини посилався на концепцію «piercing of corporate veil» – концепція «протикання корпоративного забрала». Ця юридична концепція, яка була розроблена в англо-саксонській правовій системі, передбачає, що відповідальність юридичної особи не пов'язана з відповідальністю її акціонерів (учасників, засновників)[14]. Фактично ця концепція захищає акціонерів (учасників, засновників) від відповідальності за невиконання будь-яких зобов'язань юридичної особи. На сьогодні Суд виходить з того, що акціонери не можуть мати статус «потерпілого» відповідно до статті 34 Конвенції у справах, що стосуються прав юридичних осіб, а не їх прав. Найбільш важливою справою, яка відзеркалює позицію Суду стосовно питання окремої корпоративної правосуб'єктності в контексті вимог Конвенції щодо потерпілого є згадана вище справа *Agrotexim Hellas SA and Others v Greece* [15]. У вказаній справі Суд

ззначив, що: «протикання «корпоративного забрала» або ж нехтування правосуб'єктністю компанії буде оправданим лише у виняткових обставинах, зокрема, коли чітко зрозуміло, що компанія не може застосувати положення Конвенції через свої органи, що створені відповідно до установчих документів такої компанії або – у випадку ліквідації – через ліквідаторів».

На сьогодні в подібних справах Суд керується підходом, виробленим саме в справі *Agrotexim Hellas SA and Others v Greece*. Наприклад, коли менеджер юридичної особи намагався ідентифікувати себе в якості юридичної особи [16], або ж коли юридична особа, яка входила до групи юридичних осіб, намагалася ідентифікувати себе в якості самої групи [17], Суд керувався тим, що ці суб'єкти не можуть звертатись за захистом прав, якщо ці права були порушені не безпосередньо по відношенню до них, а по відношенню до тих суб'єктів, з якими вони намагались себе ідентифікувати.

Як правило, Суд проводить межу між правосуб'єктністю юридичної особи та правосуб'єктністю її акціонерів (засновників, учасників), які звертаються за захистом прав юридичної особи, і не вважає, що порушення прав юридичної особи може надавати право акціонерам (засновникам, учасникам) звертатися до Суду із заявами. Таким чином, Суд обрав позицію, яка є звичною для абсолютної більшості країн, які є учасниками Конвенції. Безперечно, принцип неототожнення юридичної особи з її акціонерами (учасниками, засновниками), що був вироблений в справі *Agrotexim Hellas SA and Others v Greece*, не можна назвати таким, що захищає права та інтереси акціонерів (засновників, учасників) юридичної особи. В той же час, заперечуючи ототожнення, Суд готовий «піти на зустріч» власнику акцій чи часток юридичної особи за наявності виняткових обставин, які, зокрема, унеможливають безпосереднє звернення саме юридичної особи до суду.

Висновки. Здійснений вище аналіз практики Європейського суду з прав людини та позицій окремих науковців наводить на висновки про те, що обсяг прав, за захистом яких до Суду може звернутись юридична особа, не тотожний тому обсягу прав, за захистом яких до Суду може звернутись акціонер (засновник або учасник) такої юридичної особи. Акціонери володіють колом властивих саме їм прав, які можуть бути захищені в Суді. За загальним правилом акціонери не можуть звертатися до Суду за захистом прав юридичної особи. Проте в окремих випадках, коли юридична особа перебуває в положенні, яке унеможливує здійснення нею права на захист своїх прав чи інтересів (банкрутство, ліквідація), заяви акціонерів (учасників, засновників) таких юридичних осіб можуть бути розглянуті Європейським судом з прав людини.

Список використаних джерел:

1. Козлова Н.В. Понятие и сущность юридического лица. Очерк истории и теории: Учеб. пособие. – М., 2003.
2. Marius Emberland, *The Human Rights of Companies Exploring Structure of ECHR Protection*, Oxford University Press, 2006.
3. C Ovey, Jacobs and White, *The European Convention on Human Rights* (3rd edn Oxford University Press, Oxford, 2002).
4. Рішення Європейського суду з прав людини у справі *Middelburg van der Zee and Het Parool BV v Netherlands* // <http://www.echr.coe.int/echr/en/hudoc>.
5. Рішення Європейського суду з прав людини у справі *Eckle v Germany* // <http://www.echr.coe.int/echr/en/hudoc>.
6. Рішення Європейського суду з прав людини у справі *Tsatsos and Others v Greece* // <http://www.echr.coe.int/echr/en/hudoc>.
7. Рішення Європейського суду з прав людини у справі *Tee v UK* // <http://www.echr.coe.int/echr/en/hudoc>.
8. Рішення Європейського суду з прав людини у справі *Sovtransavto Holding v Ukraine*, § 92 (2) // <http://www.echr.coe.int/echr/en/hudoc>.
9. Рішення Європейського суду з прав людини у справі *Gaus Dossier-und Fordertechnik GmbH v Netherlands* // <http://www.echr.coe.int/echr/en/hudoc>.

10. Рішення Європейського суду з прав людини у справі Olczak v Poland // <http://www.echr.coe.int/echr/en/hudoc>.
11. Рішення Європейського суду з прав людини у справі Pafitis and Others v Greece // <http://www.echr.coe.int/echr/en/hudoc>.
12. Case Concerning Barcelona Traction, Light & Power Co (Belg v Spa), 1970 ICJ, § 47 // <http://www.icj-cij.org/docket/files/50/5387.pdf/>.
13. Рішення Європейського суду з прав людини у справі Olczak v Poland // <http://www.echr.coe.int/echr/en/hudoc>.
14. The Corporate Veil Doctrine Revisited: A Comparative Study of English and U.S. Corporate Veil Doctrines, Thomas K. Cheng // <http://lawdigitalcommons.bc.edu>.
15. Рішення Європейського суду з прав людини у справі Agrotexim Hellas SA and Others v Greece // <http://www.echr.coe.int/echr/en/hudoc>.
16. Рішення Європейського суду з прав людини у справі Farbers and Harlanova v Lithuania // <http://www.echr.coe.int/echr/en/hudoc>.
17. Рішення Європейського суду з прав людини у справі Societe General de Investissement (SGI) and Others v France // <http://www.echr.coe.int/echr/en/hudoc>.

ПФКО О. О.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри конституційного права
та порівняльного правознавства
(Ужгородський національний університет)

УДК 349.418

РЕЄСТРАЦІЯ ПРАВ НА ЗЕМЛЮ У ФЕДЕРАТИВНІЙ РЕСПУБЛІЦІ НІМЕЧЧИНА

У статті проаналізовано правові підстави та процедуру реєстрації прав на землю в поземельній книзі, а також передумови становлення та розвитку системи реєстрації прав на землю у Федеративній Республіці Німеччина.

Ключові слова: права на землю, реєстрація, реєстрація прав на землю, порядок реєстрації прав на землю, поземельна книга, реєстрація прав у поземельній книзі.

В статье проанализированы правовые основания и процедура регистрации прав на землю в поземельной книге, а также предпосылки становления и развития системы регистрации прав на землю в Федеративной Республике Германия.

Ключевые слова: права на землю, регистрация, регистрация прав на землю, порядок регистрации прав на землю, поземельная книга, регистрация прав в поземельной книге.

The article explores legal grounds for and the registration procedure of the land title registration in the land register as well as the preconditions of the formation and development of the land title registration system in the Federal Republic of Germany. It is defined that German registration system was the centre of the development of this institution and had a profound influence on its formation in other countries.

Key words: title to land, registration, land title registration, land title registration procedure, land register, title registration in the land register.

